

3



ONTMOETING MET DE
LEEFOMGEVING: SOCIALE EN
ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

MODULE DRIE

SOCIALE EN ECOLOGISCHE VRAAGSTUKKEN

3.1 INLEIDING

Onze natuurlijke omgeving wordt bedreigd. De Verenigde Naties meldden in 2019 dat ongeveer “1 miljoen dier- en plantensoorten met uitsterven worden bedreigd, waarvan vele binnen tientallen jaren. Dit zijn er meer dan ooit tevoren in de geschiedenis van de mensheid” (VN 2019).



Afbeelding 3.1
Man met boord waarop staat 'Red onze planeet' in het Engels.
Bron: @markus spiske / Pexels.com

In deze module maak je kennis met enkele belangrijke ethische benaderingen van de bescherming van de natuurlijke omgeving en leer je je daartoe verhouden. Extra nadruk wordt gelegd op onze relatie met dieren en de ethische status van onze omgang met hen.

Vragen over de video

Hieronder staan een aantal vragen die je in de geanimeerde video werden gesteld. Je kunt nog eens nadenken over de antwoorden die je hebt gekozen en vooral over de vraag waarom je ze hebt gekozen. De vragen zijn ook relevant voor de inhoud en de opdrachten hieronder.

 Vraag 1: Wat moeten Pieter-Jan en zijn vriend volgens jou doen? (Je kunt meer dan één antwoord kiezen)

- ☐ Laat de vogel met rust, want je mag je niet met de natuur bemoeien.
- ☐ Laat de vogel met rust, want ze weten niet of de vogel hun hulp nodig heeft of wil.
- ☐ Laat de vogel met rust, want het kan gevaarlijk voor ze zijn.
- ☐ Help de vogel of zoek hulp, want hij lijkt gewond en heeft pijn.
- ☐ Help de vogel want vogels zijn belangrijk voor het ecosysteem.

 Vraag 2: Denk je dat het hebben (of missen) van mededogen met dieren samenhangt met mededogen met mensen? Hoe? (Je kunt meer dan één antwoord kiezen)

- ☐ Medelijden hebben met dieren betekent ook medelijden hebben met mensen.
- ☐ Medeleven hebben met mensen betekent ook medeleven hebben met dieren.
- ☐ Je kunt medelijden hebben met mensen, maar niet met dieren.
- ☐ Men kan medelijden hebben met dieren maar geen medelijden met mensen.
- ☐ Ik weet het niet of ik wil geen antwoord geven.

 Vraag 3: Vind je het ethisch verantwoord om dieren te gebruiken voor voedsel en andere producten die we gebruiken? (Je kunt meer dan één antwoord kiezen)

- ☐ Ja, want er is toch niets mis mee als ze geen pijn voelen?
- ☐ Ja, want we zijn afhankelijk van het eten van vlees.
- ☐ Ja, want mensen hebben altijd dieren gegeten en ze op andere manieren gebruikt.
- ☐ Nee, want dit veroorzaakt onnodig lijden en pijn bij dieren.
- ☐ Nee, want we kunnen leven zonder vlees te eten.

 Vraag 4: Is het hebben van dieren als huisdieren ethisch aanvaardbaar? (Je kunt meer dan één antwoord kiezen)

- ☐ Ja, omdat wij voor hen zorgen en zij een comfortabel leven hebben.
- ☐ Ja, aangezien dit deze diersoorten ten goede komt, we creëren bijvoorbeeld nieuwe hondenrassen.
- ☐ Ja, omdat ze ons gezelschap houden.
- ☐ Nee, want huisdieren leven niet vrij.
- ☐ Nee, want het is onethisch om een levend wezen te bezitten

 Vraag 5: Waarom zijn dieren belangrijk of waardevol? (Je kunt meer dan één antwoord kiezen)

- ☐ Omdat we van hen afhankelijk zijn.
- ☐ Omdat zij in belangrijke mate net als wij zijn, bijvoorbeeld zij voelen pijn en zijn kwetsbaar.
- ☐ Omdat zij onze metgezellen zijn.
- ☐ Omdat zij een essentieel onderdeel zijn van het gehele ecosysteem.
- ☐ Dieren zijn niet bijzonder waardevol of belangrijk.

 Vraag 6: Waarom is de instandhouding van de natuurlijke omgeving belangrijk? (Je kunt meer dan één antwoord kiezen)

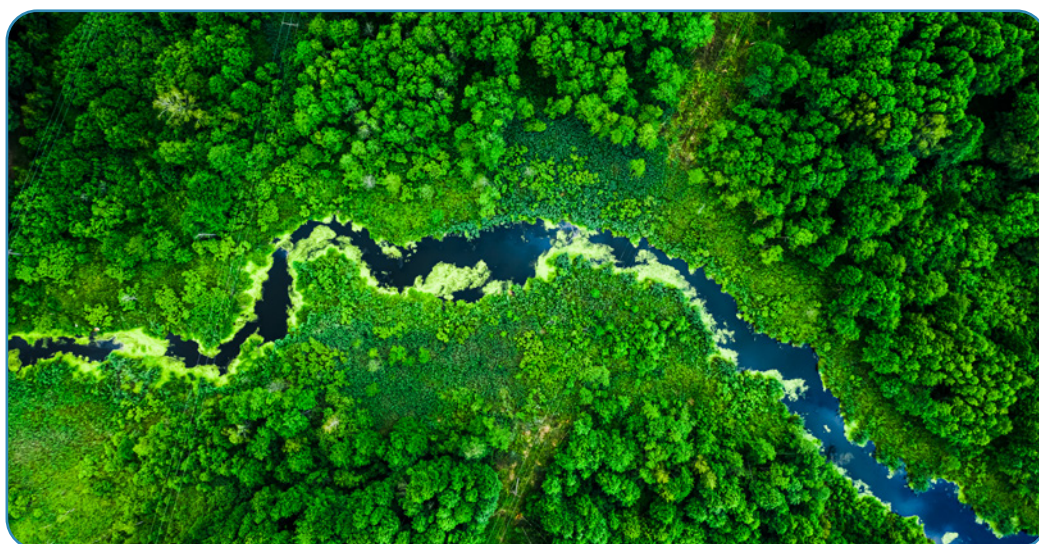
- ☐ De natuurlijke omgeving heeft waarde op zichzelf.
- ☐ De natuurlijke omgeving is mooi, en we kunnen van haar schoonheid genieten.
- ☐ Ons eigen bestaan is afhankelijk van de natuurlijke omgeving en het maakt ons leven beter.
- ☐ De natuurlijke omgeving is iets wat wij voor de toekomstige generaties moeten behouden.
- ☐ De natuurlijke omgeving is niet bijzonder waardevol of belangrijk.

3.2 WAT ZIJN MILIEU-ETHIEK EN DIERENETHIEK

3.2.1 MILIEU-ETHIEK

Milieu-ethiek houdt zich bezig met vragen over

- de waarde van het milieu (of ecosysteem),
- onze relatie met het ecosysteem (in de eerste plaats onze plichten jegens het milieu),
- en hoe na te denken over praktische problemen die te maken hebben met het milieu en oplossingen te formuleren voor het behoud van het milieu.



Afbeelding 3.2
Rivier
Bron: © shaiith /
Adobe Stock

Milieu-ethiek houdt ook verband met **ecologie** (een vakgebied binnen de biologie dat de relaties tussen organismen en hun omgeving onderzoekt) en milieurecht dat manieren onderzoekt om de natuurlijke omgeving te beschermen door middel van wetgeving.

Ecosystemen voorzien ons in veel van onze basisbehoeften, zoals schone lucht, voedsel en water, ongediertebestrijding, enz. De laatste decennia zijn er talrijke oproepen geweest voor meer concrete, uitgebreide en georganiseerde inspanningen om de **verontreiniging** en andere soorten schade die de mens veroorzaakt te beperken en het milieu te beschermen. Een bekende figuur die zich inspant om de bescherming van het milieu te bevorderen – zo niet de meest bekende – is Greta Thunberg uit Zweden. Zij wordt gezien als grondlegger van de vrijdagse protesten voor milieubescherming en tegen klimaatverandering, waarbij onze verantwoordelijkheid ten opzichte van toekomstige generaties van de planeet werden benadrukt.

Afbeelding 3.3
Demonstratie
Bron: © Nicola /
Pexels.com



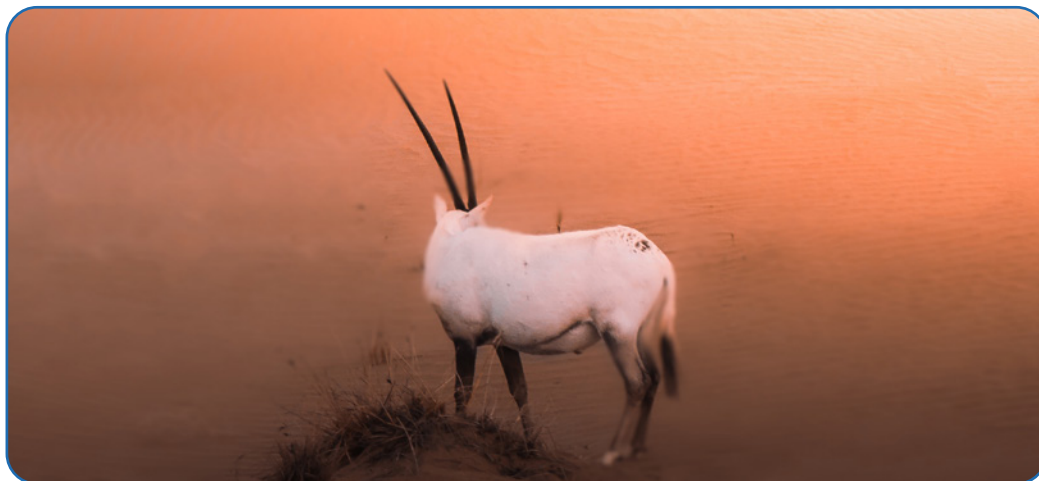
3.2.2 DIERENETHIEK

Dierenethiek houdt zich bezig met vragen over:

- de morele status van dieren, dat wil zeggen de vragen over hoe we dieren moeten **beschouwen**,
- de morele toelaatbaarheid of ontoelaatbaarheid van onze praktijken waarin dieren betrokken zijn, dat wil zeggen de vragen over hoe wij hen moeten **behandelen**,
- de **relatie** tussen andere dieren en ons, dat wil zeggen de vragen over **overeenkomsten en verschillen** tussen hen en ons, en over onze onderlinge afhankelijkheid

Verschillende benaderingen gaan in op deze vragen, en je zult er in deze les meer over leren. Vragen in de dierenethiek (en hetzelfde geldt voor de milieu-ethiek) kunnen en worden vaak hevig betwist en kunnen een bron zijn van geschillen, polarisatie en geweld.

Afbeelding 3.4
Witte antilope in de
woestijn.
Bron: © Pat Whelen /
Pexels.com



Opdracht 1

Er zijn verschillende problemen waarmee wij en de natuurlijke omgeving op wereldschaal worden geconfronteerd. Schrijf op of deze problemen onder milieu-ethiek (ME) of dierenethiek (DE) vallen. Sommige problemen kunnen in beide categorieën vallen. Noteer in de laatste kolom ten minste één en ten hoogste drie mogelijke oplossingen of veranderingen in ons gedrag die je kunt bedenken om het probleem in kwestie aan te pakken.



Probleem	Milieu-ethiek en/ of dierenethiek	Oplossingen
Bodemaantasting is het verlies van bodemvruchtbaarheid, de diversiteit aan levende wezens in de bodem, en uiteindelijk het verlies van de bodem zelf. Bijna 40% van de bodem op onze planeet is al aangetast.		
Dierproeven: elk jaar worden meer dan 100 miljoen dieren gebruikt voor experimenten en het testen van producten (een grote meerderheid daarvan zijn knaagdieren zoals muizen en ratten, maar het bovenstaande cijfer bevat ook vissen, vogels, reptielen, konijnen, apen, varkens, schapen, enzovoorts).		
Waterschaarste wordt veroorzaakt door een toenemende behoefte aan water en afnemende watervoorraden. De wereldwijde vraag naar water zal in de toekomst naar verwachting sterk toenemen. Geschat wordt dat over tien jaar meer dan twee derde van de wereldbevolking in waterarme gebieden zal wonen.		

3.3 DE WAARDE VAN HET MILIEU EN ONZE RELATIE TOT DE NATUUR

Milieu-ethiek houdt zich bezig met de **waarde van de natuur**, het ecosysteem, het milieu en onze **relatie** daarmee. Eén manier om over deze kwesties na te denken is de vraag te stellen wat binnen de cirkel van onze ethische of morele bezorgdheid valt of zou moeten vallen.

- Moet onze morele bezorgdheid ook dieren omvatten?
- Moet onze morele bezorgdheid zich ook uitstrekken tot wezens en dingen die niet kunnen voelen, dus die geen genot of pijn kunnen voelen of ervaren?

Er zijn verschillende antwoorden mogelijk op deze vragen, zoals blijkt uit de onderstaande tabel met standpunten.

Visie	Wie/wat is opgenomen in de cirkel van morele bezorgdheid?
Rationalisme	Alle en alleen rationele of autonome wezens.
Antropocentrisme	Alle en alleen mensen.
Sentientisme	Alle en alleen voelende wezens.
Biocentrisme	Alle en alleen levende wezens.
Ecocentrisme en Ecoholisme	Alle natuurlijke entiteiten, levend of niet-levend.

De opvatting van het **ecocentrisme of ecoholisme** maakt deel uit van de zogenaamde diepe ecologiebeweging. Ecoholisme stelt ook dat het welzijn en de bloei van menselijk en niet-menselijk leven op aarde waarde op zichzelf hebben en dat deze waarde dus onafhankelijk is van het nut van de niet-menselijke wereld voor menselijke doeleinden.

Gewoonlijk kan men drie redenen aanvoeren voor het beschermen en in stand houden van natuurlijke milieus. Zij kunnen op de volgende manier worden geformuleerd:

- A. Behoud van de natuurlijke omgeving is in ons economisch eigenbelang.
- B. Het behoud van de natuurlijke omgeving is op lange termijn in het belang van de mensheid, ook al bent u daar misschien niet persoonlijk bij gebaat.
- C. De natuur is intrinsiek waardevol, onafhankelijk van haar effect op de mens.

Opdracht 2

Probeer na het bekijken van de video van deze les of het lezen van het scenario dat in dit boek is opgenomen, de beweringen en standpunten van Pieter-Jan, Lindsay, Sarah, David en anderen in te delen in de vier eerdergenoemde categorieën van standpunten. Noteer de antwoorden (A, B, C, of D) in de rechterkolom.



Lindsay: Het is maar een wilde vogel. Laten we hem met rust laten.	
Sarah: Laten we de vogel voorzichtig oppakken en naar de dierenarts brengen. Zij kunnen dit arme beestje helpen en als iemand hem dan wil adopteren en mee naar huis wil nemen, dan is het opgelost.	
Pieter-Jan: Wij of zij, het maakt niet uit. We moeten iets doen.	
David: Ja, maar het is maar een vogel. Het is niet dat je er iets aan hebt.	
Sarah: Het is hier echt aangenaam tussen al die bomen. Het lijkt ook net een soort huis. Kijk maar eens om je heen. We zitten bijna in het midden van de stad en er zijn hier zoveel dieren en planten.	
David: Het bladerdak werkt net als airconditioning, maar dan gratis	
Sarah: Deze bomen zijn echt prachtig. Ik hoop dat het zo blijft en dat niemand hier ooit iets gaat bouwen. Bomen zijn levende wezens net als wij, ook al kunnen ze niet voelen en denken.	

Diepe ecologie benadrukt het belang van de derde reden. Een van haar pioniers was natuurbeschermer, boswachter en filosoof Aldo Leopold (1887-1948) die wordt beschouwd als de vader van de wildlife ecology en hoeder van de wildernis (Lutz Warren 2016).



Afbeelding 3.5
Aldo Leopold op
boogschieten, Chihuahua,
Mexico, januari 1938,
Met dank aan de Aldo
Leopold Stichting en de
University of Wisconsin-
Madison Archives.

De moto van zijn land ethic was:

“Iets is goed als het de integriteit, stabiliteit en schoonheid van de biotische gemeenschap in stand houdt. Het is verkeerd wanneer het daaraan afdoet.”
(Leopold 1987, 224)



Afbeelding 3.6.
Land Ethics
Bron: © rick / Adobe Stock

3.4 DIERENETHIEK EN ONZE RELATIE MET DIEREN

Dierenethiek is het domein van de ethiek dat zich bezighoudt met de morele status van mensen, dieren en de ethische beoordeling van onze praktijken waarbij dieren betrokken zijn. Het omvat vele onderwerpen en benaderingen. Enkele van de belangrijkste benaderingen worden hieronder kort besproken (zie A, B, C en D).

3.4.1 LIJDEN OF HET VERMOGEN OM TE LIJDEN

Een van de meest gangbare benaderingen in de dierenethiek richt zich op de aanleg van dieren (die kunnen voelen) om **te lijden en pijn te voelen**. In dit opzicht zijn ze vergelijkbaar met mensen. We moeten het nodeloze lijden dat dieren ondergaan als gevolg van veel van onze praktijken erkennen en proberen deze te veranderen. Dit idee is het duidelijkst verwoord door de filosoof Jeremy Bentham (1748-1832), toen hij omtrent dieren zei:

“De [relevante] vraag is niet: Kunnen zij redeneren of praten, maar: Kunnen zij lijden?”

Schrijver en sociaal hervormer Henry S. Salt (1851-1939) voegde hier een zeer eenvoudige gedachtegang aan toe:

“Pijn is pijn ... of het nu door een mens of dier wordt veroorzaakt. Het wezen, mens of dier, dat eraan lijdt en bewust is van zijn ellende zolang het duurt, ondervindt het kwaad.”

De kenmerken die dieren met mensen **delen**, met name waarnemingsvermogen (het vermogen om te voelen, waar te nemen of te ervaren) gecombineerd met het feit dat mensen kunnen afstappen van veel praktijken die dieren onnodig laten lijden, leiden tot de eis om deze praktijken te veranderen of ze zelfs **af te schaffen**. Het is moeilijk om zinnige redenen te vinden om dierenleed en -pijn niet mee te nemen in het nadenken over welzijn. De opvatting genaamd **ethisch humanisme of antropocentrisme**, die stelt dat alle en alleen alle mensen morele aandacht verdienen, veronderstelt dus dat dieren geen morele status hebben.

Afbeelding 3.7
Varken in een stal.
Bron: © Matthias Zomer
Pexels



Het overheersen van ethisch humanisme gedurende het grootste deel van de geschiedenis heeft geresulteerd in de toestand waarin we ons vandaag bevinden. Jaarlijks worden er meer dan 80 miljard niet-menselijke dieren gedood, voornamelijk als voedsel en als onderdeel van diverse test- en experimenteermethodes. Deze dieren leiden vaak een miserabel, pijnlijk en frustrerend bestaan voordat ze sterven. Wat betreft het lijden van dieren zouden we onze praktijken (bijvoorbeeld vleesproductie, intensieve veeteelt, dierproeven, gebruik van dieren in dierentuinen) die dit lijden bevatten, moeten veranderen.

Wat is het verschil?

Het cruciale punt in de verwerping van ethisch humanisme betreft **het zoeken naar de onderscheidende kenmerken tussen mensen en niet-menselijke dieren**. Zo'n kenmerk zou dan zogenaamd de (juiste) groep van wezens definiëren die een gelijke minimale morele status delen.



Afbeelding 3.8
Een kat als metgezel
Bron: ©Pixabay /
Pexels.com

Wat zou een rechtvaardiging kunnen zijn voor het feit dat wij dieren anders moeten behandelen dan mensen? Misschien dat ze geen taal en/of spraak hebben, geen rationaliteit, geen verstand, geen vermogen om in te stemmen met sociale en morele regels, ze geen ziel hebben of ze zelf geen morele verplichtingen hebben?

Opdracht 3:

Wij en Zij



Bedenk en zoek drie verschillen tussen mens en dier (die kunnen algemeen of specifiek zijn, bijvoorbeeld dat sommige dieren veren hebben en mensen niet). Schrijf je antwoorden hieronder op.



Denk na over het belang van deze verschillen (voor dieren en voor ons). Stel jezelf vragen zoals “Zouden vogels nog steeds vogels (of dieren) zijn als ze al hun veren verliezen? Zou iemand ophouden een mens te zijn als hij/zij veren kreeg? Probeer daarbij overeenkomsten tussen mensen en dieren te vinden. Schrijf ten minste drie overeenkomsten op die je met dieren deelt en die heel belangrijk voor je zijn.

3.4.2 RECHTEN

Een andere benadering voor het dierenvraagstuk omvat een beroep op de **rechten** van dieren. Sommige dieren hebben minstens negatieve rechten van niet-inmenging, zoals het recht om niet gedood, beschadigd of gemarteld te worden. De meeste van onze bestaande praktijken waarbij niet-menselijke dieren betrokken zijn, zijn op een bepaalde manier een schending van dergelijke rechten en worden in dat opzicht dan als moreel verkeerd en onaanvaardbaar beschouwd. Deze rechtenbenadering is gebaseerd op de toekenning van intrinsieke (inherente) waarde aan alle wezens met gevoel. De op rechten gebaseerde benadering beschouwt de toekenning van beschermende rechten aan dieren als de beste manier om dit algemene doel, namelijk **het waarborgen van het welzijn van dieren**, te verwezenlijken.



Afbeelding 3.9
Waar kijk je naar?
Bron: © Josiah Farrow /
Pexels.com

3.4.3 ABOLITIONISME

De afschaffingsbenadering in de dierenethiek, ook wel Abolitionisme genoemd, bepleit de **afschaffing van het gebruik van dieren**. Haar belangrijkste zorg is dat andere benaderingen zich alleen richten op de *manier waarop* we niet-menselijke dieren zouden moeten behandelen en niet op een dringender kwestie, namelijk dat we ze *helemaal niet zouden moeten behandelen en gebruiken*. In een consumptiemaatschappij richten we ons vaak op “diervriendelijke” producten, zoals “scharrelvlees”, “kooivrije eieren”, “gelukkig vlees” (*happy meat*), enz. Het Abolitionisme neemt een radicaler standpunt in door al het gebruik van dieren als moreel onaanvaardbaar te beschouwen en beweert dat elke “humane behandeling” of “humane consumptie” slechts een illusie is.



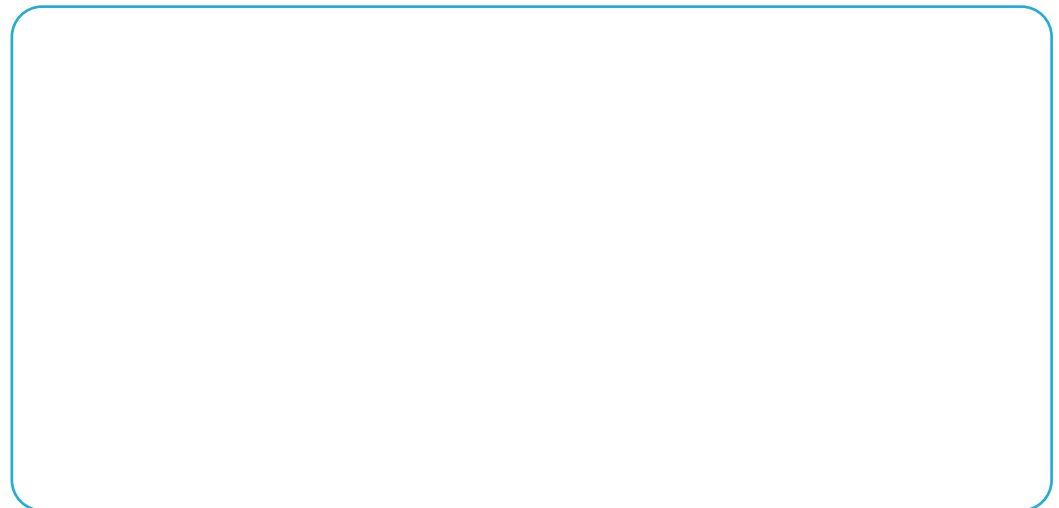
Afbeelding 3.10
Avondeten
Bron: © Kirsten Bühne
(links), © Lukas (rechts) /
Pexels.com

Opdracht 4

Dierenkamer

(Kies eerst een kamer waarin je deze opdracht gaat doen. Het kan jouw kamer zijn of een andere kamer in je huis).

Ken je een product dat is gemaakt van dieren, van stoffen die van dieren komen of van hun arbeid (bijv. leren schoenen of tassen)? Veel andere dingen worden ook gemaakt op een manier waarbij dieren of hun producten worden gebruikt. Tandpasta, kauwgom, kleurpotloden worden vaak gemaakt van stoffen die van dieren afkomstig zijn. Bijna alle plastic tassen bevatten stoffen die van dieren afkomstig zijn. Ook producten die roodgekleurd zijn, zoals sinaasappelsap, vernis, suiker, wasverzachter die we gebruiken om onze kleren te wassen, hebben een grote kans om op zijn minst een of andere dierlijke stof te bevatten. Doe zelf wat onderzoek op het internet. Wat zou er nog meer op de lijst kunnen staan? Gebruik post-it briefjes of verwijderbare stickers en plak ze op de dingen die op de lijst staan. Probeer er zoveel mogelijk te markeren. Ga nu zitten op een plek in de kamer waar je je het prettigst voelt. Neem ten minste 30 seconden de tijd om te observeren hoe de kamer met alle stickers eruitziet. Schrijf nu de gedachten op die onmiddellijk na deze activiteit bij je opkomen.



3.4.4 ZORG EN GEZELSCHAP

De benadering van de zorgethiek en soortgelijke benaderingen zijn erop gericht dieren als onze **metgezellen** te zien. Zij pleiten voor een verandering in onze houding ten opzichte van dieren en voor het wegnemen van de **barrières** die onze cultuur tussen mens en dier heeft opgeworpen.



Afbeelding 3.11
Een vliegende metgezel
Bron: © Skyler Ewing /
Pexels.com

Dierenbevrijding (bevrijding van pijn en lijden) en de dierenrechtenbeweging kunnen dan wel succesvol zijn in het bestrijden van een deel van onze huidige behandeling van dieren, ze kunnen over het geheel genomen geen nieuwe basis vormen voor het vestigen van een inclusief model van een **ethische gemeenschap** waar dieren samen met ons deel van uitmaken. De manier om dit te bereiken is het ontwikkelen van een grotere zorg voor niet-menselijke dieren, gebaseerd op onze gemeenschappelijke evolutie en de verschillende manieren waarop wij **samenleven**. Wij maken allen deel uit van een wederzijds afhankelijk en onderling verbonden ecosysteem.

Afbeelding 3.12
'Wees aardig' in het
Engels
Bron: © Brett Sayles /
Pexels.com



Onze relatie met niet-menselijke dieren kan ook worden gezien als een relatie met onze medeschepselen of **metgezellen bij wie we gezelschap** kunnen zoeken..

Afbeelding 3.13
Laten we een snack
delen
Bron: © Luca Nardone /
Pexels.com



3.6 TRANSCRIPT VAN DE VIDEO

Personages: studenten David, Sarah, Pieter-Jan en Lindsay, en een oudere mannelijke student, de eigenaar van een dierenwinkel.

1. BUITEN Schoolplein.

We zien vier tieners van school naar huis lopen. Plotseling ziet Pieter-Jan langs het hek een zwarte roek (vogel). Hij lijkt gewond en bang.

Pieter-Jan: Kijk eens naar deze vogel, jongens! Het lijkt erop dat hij hulp nodig heeft. Er is iets mis met een van zijn vleugels en hij mist een deel van zijn poot.

Sarah: We zouden hem mee naar school kunnen nemen en de biologieleerling naar hem laten kijken.

De parkeerplaats van de leraar is al leeg.

Lindsay: Het is maar een wilde vogel. Laten we hem met rust laten.

Pieter-Jan (reikt naar de vogel): Ik zal proberen hem op te pakken. Kom maar, vogeltje.

Lindsay: Nee! Laat hem gewoon. We moeten ons niet bemoeien met de natuur. Wat als die vogel gewoon verdwaald is?

Pieter-Jan: Ik kan hem toch niet zomaar laten liggen en doen alsof ik het niet gezien heb. Als je hier niets mee te maken wil hebben, ga dan gewoon weg.

Lindsay: Vogels kunnen de vogelgriep overdragen. Mijn moeder zegt altijd dat we uit hun buurt moeten blijven. Laat hem gewoon met rust.

Pieter-Jan bukt zich om de vogel weer op te rapen, Lindsay voelt zich hier erg ongemakkelijk bij.

Pieter-Jan zegt tegen Lindsay: Dat is niet erg aardig van je. Wie geen respect voor dieren heeft, heeft uiteindelijk geen respect voor mensen.

Lindsay (erg boos en overstuur): Dat is de druppel. Ik wil niet meer met jou omgaan. Ik ga naar huis. Jij en je stomme dieren. Je bent dom, net als deze vogel. Je vindt altijd wel iets en komt altijd in de problemen terecht. Hier is wat logica voor je. Er waren dictators die van dieren hielden en heel aardig tegen hen waren.

Lindsay verlaat de groep. Pieter-Jan kijkt verdrietig omdat ze weg is.

David (na een moment van stilte, hij weet niet echt wat hij moet zeggen): Deze grote zwarte vogels leven op uitgestrekte velden op het platteland. Ze horen niet thuis in de stad. Misschien is de vogel daarom zo zwak.

Sarah: Nou, ooit was dit gebied een open veld. En toen breidde de stad zich uit. En de vervuiling. Dit gebied is net zo goed een thuis voor vogels als voor ons. Weet je nog, vorige maand hadden we het in onze milieuklas over Aldo Leopold. Hij zei dat we de wildernis en het land hebben vernietigd zonder enig overleg.

David: Wel, dat is misschien omdat je geen goed gesprek kan hebben met het land. Geloof me, ik heb het laatst geprobeerd toen ik met mijn mountainbike op een hoop vuil viel. En hetzelfde met dieren. Zij kunnen niet spreken en dat is het verschil tussen hen en ons mensen.

Pieter-Jan: Wij of zij, het maakt niet uit. We moeten iets doen.

Sarah: Laten we de vogel voorzichtig oppakken en naar de dierenarts brengen. Zij kunnen dit arme beestje helpen en als iemand hem dan wil adopteren en mee naar huis wil nemen, dan is het opgelost.

Pieter-Jan (reikt om de vogel op te rapen): Oké. Ik zal hem voorzichtig oppakken en in mijn trui dragen. Er is een dierenwinkel verderop in deze straat. Misschien kunnen zij ons helpen.

2. BUITEN DE STRATEN VAN DE STAD.

De tieners lopen samen met Pieter-Jan, die de vogel vasthoudt. Het gesprek gaat verder.

Een oudere jongen passeert de groep (en maakt hen belachelijk): Hé! Waar ga je heen met die vogel, Pieter-Jan? Ga je hem als huisdier houden? Of ga je hem opeten? Ik hoorde dat je moeder vegetariër is. Ben jij dat ook? Op een dag zullen jullie in apen veranderen. Of schapen... die eten alleen gras.

Pieter-Jan wordt boos en wil naar de andere jongen toe gaan. Sarah houdt hem tegen door zijn schouder vast te pakken.

Sarah: Negeer hem gewoon. Wees de betere persoon. Laten we gewoon doorlopen.

Ze lopen nog een stukje door.

David: Maar... misschien heeft hij wel een punt. Er zijn wilde dieren en er zijn huisdieren. En wilde vogels zijn geen huisdieren en we hoeven niet voor ze te zorgen. We grijpen ook niet in als een leeuw een gazelle wil opeten. Ze moet voor zichzelf zorgen.

Pieter-Jan: Ik wil alleen deze vogel helpen en niet alle andere dieren.

David: Ja, maar het is maar een vogel. Het is niet alsof je er iets aan hebt. Een hond zou je 's morgens tenminste je pantoffels kunnen brengen en die kan blaffen naar indringers. En een kat... ja, katten doen echt niets. Maar ze kunnen tenminste wel schattig zijn.

Sarah: Mijn overgrootvader vertelt me vaak dit verhaal. Tijdens de oorlog moest hij onderduiken voor de nazi's en woonde hij in een heel klein kamertje op de zolder van een groot flatgebouw. Het was meer een kast dan een echte kamer. Zijn vrienden brachten hem eten wanneer ze konden, maar er gingen soms dagen voorbij zonder dat hij iemand zag. De kamer had geen ramen en het enige licht dat hij kon zien kwam van de gang als de deuren een beetje open stonden. Maar dit kon gevaarlijk zijn. Op een nacht hoorde mijn overgrootvader een zacht geluid boven zijn hoofd. Eerst een klein gekrijs, gevolgd door een nog stiller geluid van gefladder. Eerst had hij geen idee wat het geluid was, maar na een paar avonden kreeg hij het door. Het moest een kleine vleermuis zijn geweest, die zich terugtrok naar zijn schuilplaats onder het dak. Die drong dan waarschijnlijk door een kleine spleet de dakbedekking binnen en ging met zijn vleugels langs de houten balk verder naar de plek boven zijn hoofd. Toen hij er eenmaal op begon te letten, kon hij de vleermuis meerdere keren per nacht horen komen en gaan. Hij vertelde me dat het gezelschap van die vleermuis zijn dagen draaglijker maakte, ook al zag hij hem nooit. En dat hij elke avond tot laat wachtte om de vleermuis geluk te wensen bij de jacht op insecten. Dieren zijn onze metgezellen.

David: Een metgezel hebben kan echt belangrijk zijn. Ik doe niets liever dan mijn tijd met jullie doorbrengen.

Pieter-Jan: Dat geldt ook mij. Kijk, de vogel is nu wat rustiger.

3. BINNEN DIERENWINKEL

De tieners komen aan bij een dierenwinkel. Ze willen naar binnen.

Eigenaar dierenwinkel (houdt zijn hand voor hem): Nee, nee, nee. Die mag echt niet naar binnen. Het kan onze dieren besmetten. En we hebben geen toestemming om wilde dieren uit de wildernis binnen te halen.

David: Zijn niet alle dieren wild?

Eigenaar dierenwinkel: Nu niet de slimmerik uithangen.

Pieter-Jan: Maar u kent toch wel iemand die de vogel kan helpen. Hij is gewond en moet een beetje verzorgd worden.

Eigenaar dierenwinkel: Oké, Oké. Ik zal de dierenarts bellen die met ons samenwerkt en kijken wat zij kan doen. Blijf gewoon buiten en probeer de vogel in de schaduw te houden.

4. BUITEN PARK

De tieners verhuizen naar een nabijgelegen park, in de

schaduw van bomen.

Sarah: Mmm. Het is hier echt aangenaam tussen al die bomen. Het lijkt ook net een soort huis. Kijk maar eens om je heen. We zitten bijna in het midden van de stad en er zijn hier zoveel dieren en planten. Ik heb gehoord dat er in Sri Lanka een reusachtige vijgenboom staat die 300 jaar voor de huidige tijdrekening is geplant, wat betekent dat hij nu zo'n 2300 jaar oud is. Stel je voor dat je generatie na generatie kinderen voeding geeft en verkoeling.

David: Nou, ik moet toegeven dat ik wel hou van de verkoeling en de schaduw van deze bomen. Het is net als airconditioning, maar dan gratis.

Pieter-Jan: Ik hoop dat het goed gaat komen met het vogeltje en dat het weer kan vliegen. En ik wou dat Lindsay hier was.

Sarah: Je kan haar bellen of een bericht sturen!

Pieter-Jan: Ik kan het proberen... (Reikt in zijn zakken naar een smartphone en begint te typen.)

Sarah: En, wat heb je geschreven?

Pieter-Jan: Ik heb haar gezegd dat we deze planeet toch al delen... dus waarom niet ook dit bankje in het park.

Lindsay komt eraan: Sorry allemaal. Ik wilde echt niet op die manier reageren. En ik zocht meer op over ... zwarte roeken ... ja, deze kleine jongen wordt een zwarte roek genoemd ... dragen geen vogelgriep.

Sarah: Deze bomen zijn echt prachtig. Ik hoop dat het zo blijft en dat niemand hier ooit iets gaat bouwen. Bomen zijn levende wezens net als wij, ook al kunnen ze niet voelen en denken.

In de verte komt de eigenaar van de dierenwinkel dichterbij.

David (kijkt naar de vogel in Pieter-Jans handen): Dag, vogeltje. Jij kijkt ook lekker rond, net als wij. Je vindt het wel fijn hier, hè!? Het komt wel goed, de dierenarts is er bijna.

3.7 WOORDENLIJST

Abolitionisme: een opvatting die pleit voor de volledige afschaffing van het gebruik van dieren door de mens.

Antropocentrisme: de overtuiging (en de daarmee samenhangende praktijken) dat in de kring van onze morele bekommernissen (waarden, plichten, enz.) alleen de mens moet worden opgenomen (ethisch humanisme).

Biocentrisme: de overtuiging (en de bijbehorende praktijken) dat alle levende wezens moeten worden opgenomen in de kring van onze morele bekommernissen (waarden, plichten, enz.).

Diepe ecologie: de opvatting dat de natuurlijke omgeving of de natuur in haar geheel een bijzondere, intrinsieke of inherente waarde heeft en dat wij onze verhouding tot de natuur moeten veranderen. Dierenethiek: een deelgebied van de ethiek dat de morele status van dieren, hun waarden en de ethische status van onze praktijken waarbij dieren betrokken zijn, onderzoekt.

Ecocentrisme/ecoholisme: de overtuiging (en de daarmee samenhangende praktijken) dat de gehele natuur, alle natuurlijke entiteiten, levend en niet-levend, moeten worden opgenomen in de kring van onze morele bekommernissen (waarden, plichten, enz.).

Land ethic(s): een holistische en ecocentrische benadering in de milieu-ethiek. Het is ontwikkeld door Aldo Leopold, die pleitte voor een verandering in de relatie tussen mens en natuur, zodat de mens niet langer een veroveraar van de natuur of het land is, maar er slechts deel van uitmaakt. Hij pleitte ook voor respect voor het hele ecosysteem (dieren, planten, bodem, water, het land zelf, enz.).



Afbeelding 3.11
Een vliegende metgezel
Bron: © Pok Rie /
Pexels.com

Milieu-ethiek: het gebied van de ethiek dat zich bezighoudt met de waarde van het milieu (of ecosysteem), onze relatie ermee (in de eerste plaats onze plichten jegens het milieu) en de toepassing van ethische normen op praktische problemen betreffende het milieu.

Rationalisme: de overtuiging (en de daarmee verbonden praktijken) dat alleen rationele wezens in de kring van onze morele bekommernissen (waarden, plichten, enz.) mogen worden opgenomen.

Sentientisme: de overtuiging (en bijbehorende praktijken) dat alleen wezens die in staat zijn te voelen, d.w.z. wezens die plezier en/of pijn kunnen voelen, opgenomen moeten worden in de kring van onze morele zorgen (waarden, plichten, enz.).

Utilitarisme: een morele theorie die stelt dat de moreel juiste handeling (of onze plicht) de handeling is die het meeste nut/waarde oplevert (gewoonlijk opgevat in termen van netto overschot van plezier boven pijn, geluk, of welzijn van individuen).

Zorgethiek/ethiek van de zorg: een morele theorie die zorg, dat wil zeggen het zorgen voor individuen, als centrale ethische overweging neemt.

3.6 REFERENTIES

Engel, Mylan jr. en Jenni, Kathie. 2010. *The Philosophy of Animal Rights*. Brooklyn: Lantern Books.

Gray, Richard. 2019. Sixth mass extinction could destroy life as we know it. Beschikbaar op: <https://horizon-magazine.eu/article/sixth-mass-extinction-could-destroy-life-we-know-it-biodiversity-expert.html>

Leopold, Aldo. 1987. *A Sand County Almanac and Sketches Here and There*. New York: Oxford University Press, 1987.

UN, 2019. UN Report: Nature's Dangerous Decline 'Unprecedented'; Species Extinction Rates 'Accelerating'. Beschikbaar op: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2019/05/nature-decline-unprecedented-report/>



University of Ljubljana



Vojko Strahovnik (Slovenj Gradec, 1978) is universitair hoofddocent filosofie aan de Faculteit Letteren van de Universiteit van Ljubljana en senior onderzoeker aan de Faculteit Theologie van de Universiteit van Ljubljana, Slovenië. Zijn onderzoek richt zich op moraaltheorie, praktische ethiek en epistemologie. De impact van zijn werk varieert van nieuwe en belangrijke theoretische inzichten in de aard van normativiteit (de rol van morele principes in de vorming van morele oordelen, het gezag van het normatieve domein en epistemische deugdzzaamheid) tot overwegingen met betrekking tot praktische dimensies van ons leven (bijv. de rol van schuld en morele schaamte in verzoeningsprocessen, het belang van intellectuele en ethische deugden in dialoog en onderwijs, mondiale rechtvaardigheid, dierenethiek).

Roman Globokar (Novo mesto, 1971) bekleedt de leerstoel van het Departement Moraaltheologie aan de Faculteit Theologie van de Universiteit van Ljubljana. Eerder was hij godsdienstleraar op een middelbare school en twaalf jaar lang was hij de directeur van de grootste katholieke school in Slovenië. Hij is lid van de Nationale Commissie voor Medische Ethiek en van de Nationale Raad van Deskundigen voor Algemeen Onderwijs. Ook doceert hij theologische ethiek, bio-ethiek en sociale ethiek. Daarnaast is hij verantwoordelijk voor de internationale uitwisseling aan zijn faculteit. Tenslotte is hij medeauteur van leerboeken voor godsdienstonderwijs op Sloveense katholieke scholen en heeft hij een monografie geschreven over onderwijsuitdagingen in het digitale tijdperk.



Mateja Centa (Ljubljana, 1983) is onderzoeker aan de Faculteit Theologie van de Universiteit van Ljubljana, waar ze zich vooral bezighoudt met filosofie en theorieën over emoties, Gestaltpedagogiek, ervaringsleren en holistisch leren. In 2021 startte ze een tweearig postdoctoraal onderzoeksproject, getiteld *Outlining an Extended Cognitive Theory of Emotions in the Context of a Theology of Emotions: Bodily Sensations, Cognition, and Morality*. Ze werkt ook mee aan internationale projecten op het gebied van ethiek, wetenschappelijke integriteit, onderwijs, en de preventie van radicalisering van jongeren.

Matej Purger (Ljubljana, Slovenia, 1983) is onderzoeker aan de Faculteit Theologie van de Universiteit van Ljubljana. Hij is katholiek theoloog met bijzondere belangstelling voor psychologie en toegepaste ethiek. Zijn professionele loopbaan heeft hem geleid van de theoretische studie van ethiek naar het werk in inhoudelijke beoordeling en kennisoverdracht aan jonge ondernemers in een business accelerator. Wanneer hij kennis maakt met een theoretische benadering, kijkt hij altijd naar manieren om die te implementeren; wanneer hij praktijken observeert, bestudeert hij de theorieën erachter.



EDUC8 Consortium



Dit boek is gefinancierd door het Fonds voor interne veiligheid - Politie van de Europese Unie.



9 789464 449105 >